

Кузембаєв О.С.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінального права*

ВІЙСЬКОВО-КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Правові норми про кримінальну відповідальність за злочинні посягання на військовий правопорядок, мають своїм завданням забезпечення обороноздатності і боєготовності, виконання військового обов'язку, проходження військової служби, служби у військовому резерві в Збройних Силах України, інших військових формувань з метою забезпечення військової безпеки України, прав та свобод військовослужбовців, військової дисципліни та усього порядку несення або проходження військової служби. Такими нормами про кримінальну відповідальність за злочинні посягання на військовий правопорядок прийнято називати «військово-кримінальне» законодавство (Бодаєвський В. П. Військово-кримінальне законодавство: місце у вітчизняній системі законодавства, проблема поняття та адекватність термінології / В. П. Бодаєвський // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2012. – № 25, с. 159), або законодавство військового часу (Мадьярова А.В. Разъяснения Верховного Суда Российской Федерации в механизме уголовно-правового регулирования. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002, с. 267). В сучасній науковій і навчальній літературі з військово-кримінального права в основному розглядаються питання поняття військово-кримінального законодавства і його місця в системі права, при цьому не аналізуються джерела військово-кримінального права. Військово-кримінальне законодавство в сучасному розумінні зводиться до того, що військово-кримінальне законодавство є лише розділом кримінального закону.

Окремими питаннями взаємозв'язку кримінального законодавства та права та військово-кримінального законодавства зокрема займалися такі вчені як В.П. Бодаєвський, Р.В. Закомолдін, Д.В. Кайсин, В.О. Навроцький, М.Д. Шаргородський, В. М. Чхиквадзе, М.І. Хавронюк, С.Д. Шапченко та інші.

В цілому говорячи про військово-кримінальне право, слід зазначити, що вперше в науці питання про джерела військово-кримінального права було розглянуто В. Д. Кузьмінім-Караваєвим. Він виділяв основні і допоміжні джерела діючого військово-кримінального права (Кузьмин-Караваев В.Д. Военно-уголовное право. 1. Введение. Часть общая / Сост. В.Д. Кузьмин-Караваев. - СПб. : тип. СПб. тюрьмы, 1895. – X, с. 114-151).

Так, Шаргородский М.Д. ще свого часу звертав увагу на те, що одним із джерел кримінального права можуть бути постанови органів військової влади, яким надані повноваження по виданню кримінальних законів, в умовах воєнного часу, а також в інших подібних виняткових умовах. Так, у період Великої Вітчизняної війни правом видавати кримінальні закони мав Державний Комітет Оборони, наділений такими повноваженнями згідно Указу Президії Верховної Ради СРСР від 22 червня 1941 р. «Про воєнний стан» (Шаргородский М.Д. Уголовный закон // Избранные труды по уголовному праву. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003, с. 142-143). Також й іншими радянськими вченими були спроби виокремлювати і розрізняти військово-кримінальні закони і кримінальні закони. Так, Чхиквадзе В.М., який до джерел радянського військово-кримінального права відносив тільки нормативні правові акти: загальні для кримінального і військово-кримінального права та спеціальні, встановлені тільки для військово-кримінального права (Чхиквадзе В.М. Военно-уголовное право: Общая часть. Ч. 1. / Под ред. И.Т. Голякова. – М.: РИО ВЮА, 1946, с. 28-32).

Проте серед вчених немає єдності щодо співвідношення військового та кримінального права. Існує точка зору, згідно з якою військово-кримінальне право не є самостійною галуззю права, розглядається як складова частина кримінального права, оскільки воно стосується питань вчинення військових злочинів, застосування норм Загальної частини кримінального права до відповідальності за ці злочини (Курс советского уголовного права / Ред. коллег: Л.А. Пионтковский, П.С. Ромашкин, В.М. Чхиквадзе. В 6 т. – М.: Наука, 1970. – Т. 1, с. 28, 40). Інша точка зору визнає наявність військово-кримінального права як галузі, що включає норми КК про відповідальність за військові злочини і закону про кримінальну відповідальність за військові злочини, вчинені у воєнний час та в

бойовій обстановці (Ахметшин Х. Преступления против военной службы // Российская юстиция. – 1997. – № 5. – С. 42-44).

Нормативно-правовим актом, що регулює порядок введення воєнного стану в Україні, є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 6 квітня 2000 р., в якому передбачено ст. 14, що, в тому числі й військове командування мають право видавати в межах своєї компетенції обов'язкові для виконання, у тому числі спільні, рішення, розпорядження, накази та директиви з питань запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану».

Тому прийняття окремого військового закону (кодексу) є і незаконним і недоцільним, на що вказують наступні обставини. По-перше, такі «спеціальні» військово-кримінальні закони не можуть собою підміняти Кримінальний кодекс України, що випливає із положень ч. 3 ст. 3 КК України, про те, що злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки Кримінальним кодексом України. Тому під час криміналізації того чи іншого діяння в умовах введеного в Україні воєнного стану – таке злочинне діяння повинно буде передбачене у Кримінальному кодексі України, а інші питання регулювання правовідносин пов'язаних із несенням військової служби віднесені до нормативно-правових актів до яких відсилає бланкетні диспозиції статей, що становлять переважу більшість розділу XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)» Кримінального кодексу України.

Отже, пропонується передбачити в ст. 3 Кримінального кодексу України, норму про те, що кримінальна відповідальність за злочини проти встановленого порядку несення військової служби, вчинені в період дії воєнного стану, в бойовій обстановці або особливого періоду, визначається тільки чинним Кримінальним кодексом України.